

Марцел Черни:

Чешката славистика има дълго и славно минало, скромно настояще и несигурно бъдеще

Името на Марцел Черни се свързва преди всичко с развитието на славистиката (в частност българистиката и сърбохърватистиката) в Чехия. Той е теоретик и научен изследовател на история на славистиката. Превежда българска поезия и проза. Посветил е научни изследвания и на чешките преводи на българска литература. Неговата разнообразна дейност е доказателство за това, че интересът към славистиката съществува и до днес, въпреки трудностите в развитието на такива редки научни дисциплини.

Завършил сте сравнителна славистика с профил „бохемистика и българистика“. Защо избрахте точно тази специалност?

Първоначално кандидатствах бохемистика и романистика, но не ме приеха. Първоначално се занимавах предимно с чешки език. Тъй като ми харесва да се занимавам със старославянски език, си избрах сравнителна славистика. Тогавашната българска лекторка Цветана Карастойчева водеше курсове по български език и за небългаристи, които посещавах. Веднага след празниците през 1994 година се появи свободно място за лятна езикова школа във Велико Търново и аз заминах за България, която толкова ме омагьоса, че през учебната 1994–1995 година избрах и трета специалност – българистика. Така че, главна роля в моя избор изиграха лекторката Цветана Карастойчева и Велико Търново, но и моето детство също играе извест-

на роля в този избор. Основното училище в Мост, в което ходих през детството ми, се наричаше „Георги Димитров“ и паметникът на българския комунист стоеше пред училището от 1986 година. Знаех, че това беше български герой, който е водил усилена борба против нацизма.

В момента се занимавате с няколко дейности: педагогическа (в Карловия университет), редакторска (в списание „Славия“), научна (в Института по славистика на Чешката академия на науките). Коя от тях надделява или са по-скоро в хармония?

Разбира се, че надделява научната – в института по славистика работя на сто процента. Редакционната работа в списание „Славия“ не е много натоварена, подготвяме само по четири броя годишно, но съм също така и в редакцията на „Славянски преглед“. С преподаването в университета имам все още малко опит – преподавам от октомври на 2010 година обща история на българската литература на 19. и 20. век за небългаристи.

Каква е историята на славистиката в Чехия? Предпочитана специалност ли е за студентите?

Славистиката е в регресия. Нещо повече, съвременното ѝ възприемане е все по-близо до интердисциплинарните изследвания (политология, история), а от славянските филологии се развива само езикознанието, докато славянските литератури, както и литературата изобщо, се намират някъде в периферията. Накратко казано, чешката славистика има дълго

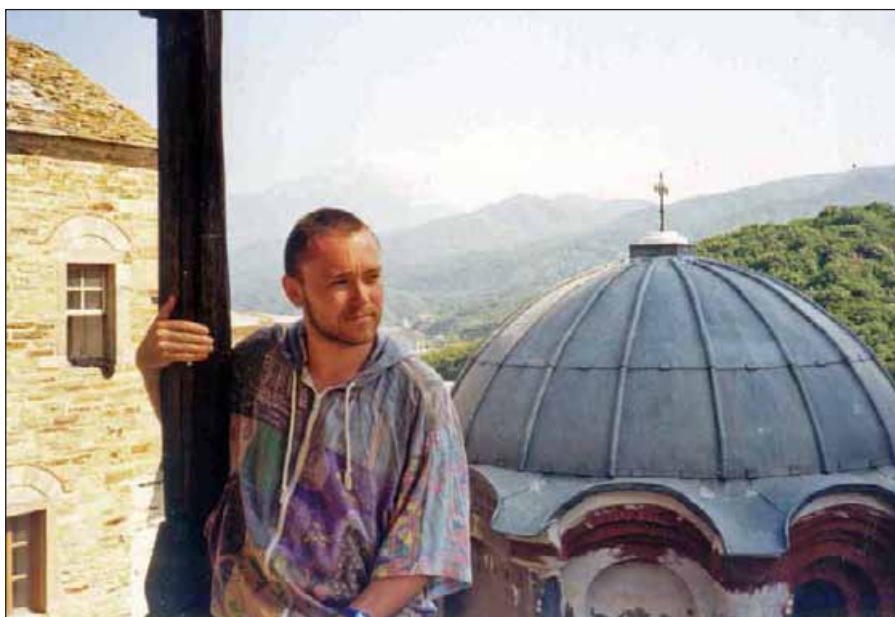
и славно минало (епохата на Йозеф Добровски, Павел Йозеф Шафаржик, Ян Гебауер, Милош Вайнгарт, Матия Мурко, Бохуслав Хавранек), скромно настояще и несигурно бъдеще.

Каква е тематиката на списание „Славия“ и какви текстове се приемат за публикация в това издание?

Списание „Славия“ е научно, периодично издание на Института по славистика на Чешката академия на науките и това обяснява и неговата тематична ориентация – предопределено е за специализирани статии както от областта на славянските литератури, така и на славянското езикознание. Публикуваме статии, критики и реферати на всички световни езици, както и на всички славянски, което днес не е често

Снимки: личен архив на Марцел Черни

срещано явление. Освен лингвистиката, литературната критика или литературно-историческите изследвания, в списанието се публикуват и статии по палеославистика и история на славистиката, но славянската история и археология е вече извън тематичните рамки на списанието ни. Статиите, които публикуваме, винаги се оценяват от двама независими рецензенти.

Може ли научната дейност в Института да се сравнява с тази в Университета? Един път става въпрос за индивидуално занимание, а след това за педагогическа дейност, която изисква контакт с останалите. Коя дейност Ви допада повече?

Като педагог работя отскоро и затова е още рано да се правят прибързани заключения. На мен лично ми харесва повече работата в Института – да стоя мълчаливо пред компютъра си и да пиша, да изследвам на спокойствие научен проблем, без да водя няколкочасови монолози, каквито са всъщност лекциите. От упражненията със студентите във Факултета очаквам да са по-приятни, тъй като по време на тях ще можем да се опознаем със студентите, а и при тях става въпрос преди всичко за диалог.

Вие се занимавате и с превод на произведения от българската литература на чешки език. Кои автори сте превел?

В тази област съм още начинаещ, няма много възможности, а и преводаческата дейност не е изобщо лесна. Превел съм няколко стихотворения от българския поет Димитър Кенаров (род. 1981 г.). Имах възможност да се запозная с него лично по време на посещението му в Прага през 2009 година. Трябваше да се преведат няколко стиха на Кенаров в рамките на международната поетична среща (става въпрос за „Дни на поезията и виното“ във Валтице през 2009 г.) и организаторите се обърнаха към мен. Сега съм поканен да участвам в „Антология на съвременния български разказ“.

Каква е всъщност преводаческата ситуация в Чехия сега? Превеждат ли се много текстове от българската литература на чешки? От какво се определя избора на превежданите текстове?

На този въпрос отговорът е кратък – превежда се малко и всички книги, които са преведени могат да се изброят лесно. Те са пет на брой: три от тях са на Георги Господинов – „Гаустин или човекът с много имена“ (2004 година, прев: Ивана Сръбкова), „Естествен роман“ (2005 година, прев: Ивана Сръбкова), „Лapidариум“ (2009 година, прев: Ондřej Заяц) и останалите две заглавия са на Алек Попов – „Зеленият цикъл“ (2008 година, прев: д-р Ивана Сръбкова) и „Мисия Лондон“ (2010 година, прев: Давид Бернщайн). Този списък е наистина доста

фрагментарен, защото съвременната българска литература е изключително богата. Днес по принцип се четат малко. Роля играе и фактът, че преди 1989 година се превеждаше много, поради социалистическото приятелство между двете страни, докато световната литература (западна и американска) беше цензурирана и превеждана изборително. Затова сега продукцията на Запада привлича повече чешкия книжен пазар от българската литература.

В разговор за списание „Българи“ бившият български лектор в Карловия университет д-р Добромир Григоров споменава, че в началото студентите по южнославянски изследвания дори не знаят какво се крие зад названието на тази специалност. На какво се дължи това?

Официалното название на семинара е „Югоизточноевропейски изследвания“, а аз самият го наричам „балканистичен семинар“. Дали наистина става това, за което Добромир Григоров е споменал в съответния разговор, не мога да потвърдя или опровергая, но ако това наистина става, си го обяснявам с факта, че в славистичните специалности влизат студенти, които не са били приети другаде – славистиката има висок капацитет на свободните места и по този начин може да удовлетвори всички, които са проявили интерес към специалността. Някои промени ще се осъществят може би след отделянето на семинара (в момента той е само една от трите административни единици на Института по славистични и източноевропейски изследвания на Карловия университет) и неговото преобразуване в самостоятелен институт.

Къде се реализират чешките студенти по славистика? Знам, че някои от тях се ориентират за работа дори и в България. Може ли да става въпрос за някаква традиция в чешко-българските културни и литературни взаимоотношения? Много от студентите стават преводачи (устни, писмени и напр. съдебни), друга група от тях се реализира като агенти на туристически фирми, които рекламират красотата на

южнославянските земи, а трета – като журналисти и писатели. Най-малко са тези, които се занимават с наука – в Чешката академия на науките или в университетите. Що се отнася до работата в останалите славянски държави, имате основания, че това може да е определен пазар на труда, въпреки че трудно може да се определи като продължение на някогашното следосвобожденско и първорепубликанско чешко(словашко)-южнославянско, т.е. и чешко-българско межкултурно приятелство; международните фирми се нуждаят от сътрудници и в останалите славянски държави, така че един добре подготвен чешки славист може да се реализира, но мисля, че финансово по-перспективни в тази насока са Полша, Хърватска и Словения.

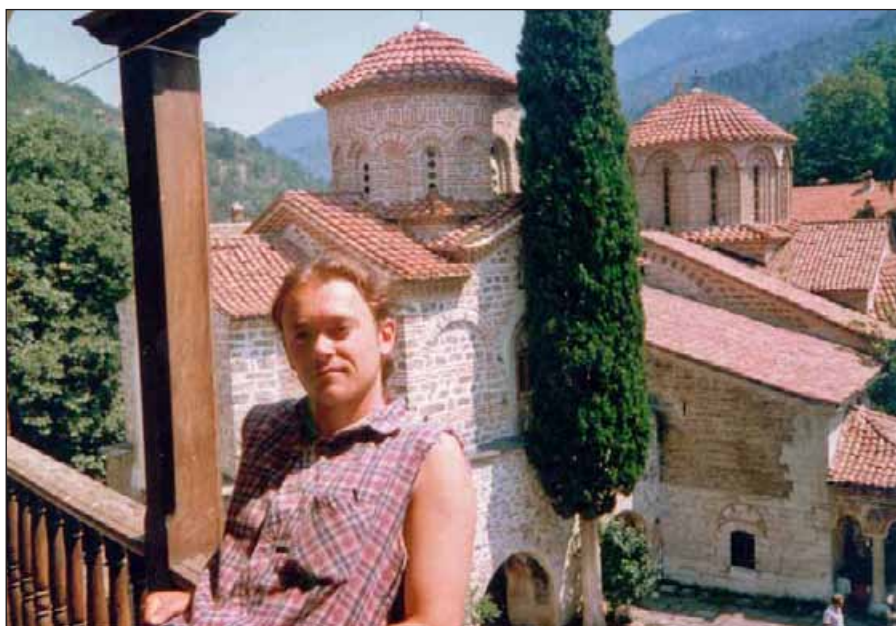
Сътрудничите ли с някои български институции в Чехия? А в България?

Имам опит с три институции: с Български културен институт в Прага, с който организирахме няколко мероприятия (прожекция на филми и лекции за България, както и една конференция), с нашите партньорски институции в България – Институт за литература към БАН и Институт за исторически изследвания.

В разговор за електронното издание „Публик Репулик“, Весела Владимирова, българска докторантка по социолингвистика в Карловия

МАРЦЕЛ ЧЕРНИ

е роден на 11 април 1974 година в град Мост. През 1992 година завършва гимназия в родния си град. През 1999 година завършва Карловия университет в Прага със специалност „Сравнителна славистика“ и профил „Бохемистика-Българистика“. Една година работи в библиотеката на Института по славистика на Чешка академия на науките. През 2007 година защитава докторска дисертация на тема „Личността на Йозеф Карасек (1868–1916) в историята на чешката славистика и чешката литература във Виена“ към катедрата по Източноевропейски изследвания на Карловия университет по славянски литератури. От 2007 година до днес работи като научен сътрудник в Института по славистика на Чешка академия на науките. От 2010 година води и курс по българска литература към катедрата по Източноевропейски изследвания на Карловия университет в Прага. Работи като редактор в списание „Славия“. Автор е на изследвания за съвременната чешка българистика; ролята на чешката интелигенция в развитието на следосвобожденска България; Васил Стоянов в Чехия; личността и делото на словашкия българист Ян Кошка и др. Освен с научна дейност, той преподава българска литература в Карловия университет в Прага.

университет, твърди, че основни качества на чеха са „точност, учтивост, дипломатичност“. А какви са основните качества на българина според Вас?

За поведението на типичния българин има в чешкото общество много (понякога и много лоши) стереотипи и митове и изобщо не бих бил учуден, ако прочета в някоя анкета, че в очите на чеха, българинът е „лежерен, мързелив и недипломатичен грубиян“ (примерът е всъщност негативен еквивалент на качества, които българската колежка е въвела за чеха). Аз обичам в българина качества му на задружност, гостоприемство и вероятно прекрасната му за мен „неточност“,

под което разбирам определена толерантност към фиксираните времеви срокове и издръжливост на стресови ситуации – българинът изпива една ракия или мастика и забравя всички стресове. В някои ситуации се опитвам също да се държа по този начин.

За какво още мечтаете? Какво бихте искали да постигнете?

Мечтанието не е дейност на хората в будно състояние. Така че, сега, когато не е вечер и не сънувам и не мечтая, не мога да определя какви сънища и мечти са ми в главата. Но в реалния си живот бих искал да постигна такъв поглед за нещата, че да мога да ги виждам само от добрата им страна; да мога да намирам смисъл и удовлетворение във всичко, което искам и трябва да правя.

Димана Иванова